

Лев Львович Габышев

ЫТ МУННА

Мин Тынырах диэн дьэ бөбө, тобох ас тойоно ыттаабым. Көрдөххө, туох да уратыта суох, көннөрү ыт. Киһи киэн туттуох булчута да биллибэт. Арай биир дьиибэ кэмэлдьилээбэ: саамай күндүргэтэрэ-балык миинэ.

Арай биирдэ... Бэйи, сыыйа сэхэргиим.

Иккиэ буоламмыт үрэх баһа сиргэ субан сүөһүнү кыстатан олоробут. Бөһүөлэктэн өйүө кэлиэхтээбэ уталыйан, сааһыары быстараммыт, сирэй-харах холлон барда. Тобох ордоро диэн кэлиэ дуо, Тынырахпар өлүүбүттэн бэрсэбин. Ону көрө-көрө, киһим туой ыппар харабын аалларар:

- Доҕоор, бу айах адабатын таһааран, мутукка тэйгэччи ыйаан кэбис. Эбэтэр моонньугар тааһы баайан баран, ойбонго ыт-бэйэтэ балыктаан аһаатын. –Арыт этэр:- О, дьэ, барахсан сыаналаах харамай быһыылаах! Тыһаҕастаах ынахпар атаһаһыан буолаарай? Чэ, илиитэ тутуһуох!

Дьэ ити курдук араастаан хааддылыыр, сорбун сордуур.

Суол хаалыан иннинэ бөһүөлэктэн биригэдьирибит табыста. Бысыкытыгар саһыл ферматыгар балыктаан диэн икки сабыс-сана куйууру туттарда.

Бугуһуйан олорор үрэх баһа дьонно эгэ эрэ буоллаҕа дии, туома чугаспытыгар хончоннос балыктаах күөллэр бааллар. Биир сарсыарда дьыбар ааһыта, оҕуспутун көлүнэн, чугастаабы улахан күөлгэ үнүөхтээн киридибит. Хас да сыл устата уот кураан бүрүүкээн, күөлбүт дьаратыһан турара, онон саамай харах сирдэри таба тайаннахпытына табыллыахтаахпыт: балык кыһын күөл чүөмпэлэригэр бүгэр саннаах.

Күөл ортотун диэки кириэн, сыныктаан көрөн бараммыт, дьэ манна буолуохтаах диэн имнэнсээт, түһүнэн кэбистибит. Хас да ойбону алларан курдурҕаттыбыт-мэлигир, чоху да күөрэйбэтэ.

Күн ортотугар диэри ойбон алларан чэчиргэт да чэчиргэт. Сыра-сылба эһиннэ. Үлүһүйбүт омуммут, күүгэн курдук, астан хаалла.

Харах сирдэрэ дьэ ханан буолуон сөбүй? Таайар кытаанах: муус ыйданарбат.

Чуурбутун биэрэн, дьиэлээри сукуннаһан бардыбыт. Арай биһигини батыһан кирисибит били дьэ бөбө ытым Тынырах дьаабал “мон-мон” үлүгэр буолла. Тугу үрдэбэй диэммин, эргиллэн көр: күөл тоҕойугар хаары хаһа-хаһа, ыһыар курдук, кутуругун сырбаннатар.

- Бэй эрэ, ол “киһи» тугу буллаҕай? Аны балык баар сириҥ ыйара буолаарай?- диэтим доҕорбор.

- Нэ, бу да киһи тылын... Балыгы ирдээбит ыт истэр былаһыгар баара биллибэт. Арай эн бэйэлээх бөөхүллэн...

- Бэйи, итинтин балык миинигэр бэркэ сомсуһар ээ. Тугу кэпсиир эбит, баран көрүөххэ.

Тээбириммин сыарҕаттан ыла охсон, ыппар барабын. Киһим, элэктии-элэктии, батыһар.

Ытым үөрбүтэ-көппүтэ сүрдээх . Түөспэр ыстана-ыстана, эккэлиир уонна, хаспыт сирин диэки баһын унньутан, «мон» диир. Хайа, тоҕо тураҕыный, кэлэ охсууй, балык миинэ манна баар диирдии, арбаҕаһым тэллэҕиттэн ытыра-ытыра соһон көрөр.

- Бу ыт тоҕо эрэ дыктитийбит ээ. Урут маннык быһыыланарын харахтыы илигим. Балыгын миинин аҕыннаҕа,-диэт мин хаспыт сиригэр хаары атахпынан хаһыйа түһэн, анныыбын күөрэннэппитинэн барабын.

Киһим, араастаан суустуу-суустуу, ыдастан көрөн турда.

Мин кыһыбар-абабар, маҕыйа-маҕыйа түһэн ис. Уута тахсара чугаһаабытыгар, кэнэс соҕустук чэчиргэтэн баран, соҕотохто түһэн кэбистим. Дьэ, доҕоор, собо былаастаах бадарааннаах уу өрө бирили түспэт дуо! Киһим соһуйбут омунугар төбөтүн оройунан ойбонно бара сыста. Онтон, туох да хоһооно суох сана аллайаат, сыарҕатын диэки сүүрэн бадаҕаһыйда. Мин, мичээрдээн кэбиһэ-кэбиһэ, куйуурум уга уйарынан холоон көрө-көрө, үтүлүк саҕа соболору баһа-баһа, мууска өрөһөлөөн бардым.

Ол тураммын, киһибэр «иэһин» төлөөн, тыһаҕастаах ынаҕар өссө тугу эбиэхтээҕин этэ-этэбин, аны мин “тото” элэктиир буоллум .

Итинтэн ыла күөлбүтүн эргийэ сылдьан, ыппытынан балыгы ирдэтэр буоллубут, сыччах биэс хонук иһигэр отучча сыарҕа собону баһан ыллыбыт.

Ол иһин даа, ыт мунна алҕаһыа баара дуо! Эгэ балык миинин ахтыбыт ыт мунна.